

Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi

TESAM ANALİZ

Ortadoğu'da Savaşın Arka Planındaki Sebep: PETRO - DOLAR

Halil İbrahim YILMAZ

**ORTADOĞU'DA SAVAŞIN
ARKA PLANINDAKİ SEBEP:
PETRO - DOLAR**

TESAM

Ekonomi Analiz - 10

© TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi), 2018
1. Baskı, Haziran 2018

Her hakkı saklıdır. Bu çalışmanın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hukmlerine göre **TESAM** (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)'in önceden iznini almaksızın elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir sistemle basılamaz, çoğaltılamaz ve bilgisayar ortamında tutulamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Bu çalışmada yer alan tüm yazıların etik, dil, bilim ve hukuki açıdan sorumluluğu yazarlarına aittir.

Sayfa Tasarımı: Revizyon Medya

Kapak Tasarımı: Revizyon Medya

Basım ve Cilt: Renkvizyon Matbaacılık

İletişim

Tel : +90 (224) 256 72 00 | Fax : +90 (224) 252 86 40

evler Mahallesi, Burçak Sokak No:6 Nilüfer/ BURSA

www.tesam.org.tr | tesamiletisim@gmail.com

TESAM Akademi Dergisi İletişim

www.tesamakademi.com | tesamakademi@gmail.com

**ORTADOĞU'DA SAVAŞIN
ARKA PLANINDAKİ SEBEP:
PETRO - DOLAR**

Halil İbrahim YILMAZ

İÇİNDEKİLER

1. PETROL VE DOĞALGAZDA ORTADOĞU'NUN YERİ VE ÖNEMİ 10

- 1.1. Tüketilen Birincil Enerji Kaynaklarının Dağılımı 10
- 1.2. Petrol Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı 12
- 1.3. Bölgelere Göre Petrol Üretim Maliyetleri 13
- 1.4. Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı 14
- 1.5. Petrol Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı 15
- 1.6. Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı 16
- 1.7. Petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Bölgelere Göre Ömrü 17

2. ORTADOĞU'NUN JEO-EKONOMİK ÖNEMİ 19

- 2.1. Hürmüz Boğazı 19
- 2.2. Süveyş Kanalı 21
- 2.3. Babül Mendep Boğazı 22

3. ABD-ORTADOĞU İLİŞKİSİ 25

- 3.1. ABD Günlük Petrol Üretim ve Tüketimi 25
- 3.2. ABD'nin Günlük Doğalgaz Üretim ve Tüketimi 27
- 3.3. ABD'nin Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı 27
- 3.4. Ortadoğu'nun Petrol İhracatı 28

4. ABD'NİN ORTADOĞU'YA MÜDAHALESİNİN GERÇEK SEBEPLERİ 30

- 4.1. ABD'li Şirketlerin Çıkarlarını Korumak 30
- 4.2. Ortadoğu Petrolüne Muhtaç Olan Avrupa'yı, Asya Pasifik Bölgesini ve Özellikle Çin'i Kontrol Etmek 31
- 4.3. Petro-dolarları ABD'ye Çekebilmek ve ABD'de Kalmasını Sağlamak 31
- 4.4. Silah Satmak 32
- 4.5. Petrol Ticaretinin Dolarla Olmasını Sağlamak ve Doların Rezerv Para Pozisyonunu Korumak 34
- 4.6. Ülke Olarak Kendi Çıkarını Korumak 35

5. SONUÇ 36

6. KAYNAKÇA 40

GİRİŞ

İbn-i Haldun bir ifadesinde “Coğrafya kaderdir” der. Bir bölgenin coğrafi konumu o bölgenin müspet veya menfi, olumlu veya olumsuz anlamda geleceğini belirler. Coğrafi konum bir değer ifade eder ve yer altı-yerüstü birçok zenginliği barındırır. Bu zenginlikler, uluslararası ilişkilerin belirlenmesinde en önemli faktördür.

Ülkelerin kaderini coğrafi konumlarının belirlediğine dair görüş, söz konusu bölge Ortadoğu olduğunda tartışmasız bir gerçeğe dönüşür. Bunun sebebi Ortadoğu'nun ekonomik, politik ve stratejik değeridir. Ortadoğu'nun kaderini de coğrafi konumu ve bu konumundan kaynaklanan zenginlikleri belirlemiştir.

Ortadoğu, eski dünyanın tam merkezinde bulunmakta; Asya ile Avrupa'nın, Asya ile Afrika'nın, Karadeniz, Akdeniz ve Hint Okyanusu'nun bağlantı yerindedir. Ortadoğu, bu konumu nedeniyle tarih boyunca önemini korumuş ve birçok mücadelenin odak noktası olmuştur. Çünkü Ortadoğu, Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunmakta; Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirleri ve Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı gibi önemli su yollarını barındırmaktadır.

Bu sebeplerle Ortadoğu tarihin her döneminde tüm dünyanın dikkatini üzerine çekmiş ve süper güçlerin hâkimiyet kurma isteklerine maruz kalmıştır. Dünyada söz sahibi olmak isteyen devletler, bu bölgeyi ele geçirip egemenlik kurmak adına işgallerden ve bölgeyi karıştırmaktan kaçınmamışlardır.

Bugün için Ortadoğu'yu asıl önemli kılan ise 1800'lerin sonlarına doğru keşfedilen petrol olmuştur. Ortadoğu hem petrol, hem de doğalgaz rezervleri konusunda dünyanın en zengin bölgesi konumundadır.

Petrol dünyanın en kıymetli ve rakipsiz hammaddesi haline geldikten sonra, petrolün çıktığı her yerde ihtilaller, savaşlar, hükümet darbeleri birbirini kovalamış ve petrole sahip ülkelerin halkları hiçbir zaman rahat nefes alamamıştır (Karadağ, 1988, s. 9). Ortadoğu'da petrol, kan ve politika birbirine karışmıştır.

Nitekim petrol tarihinin belki de en önemli siyasi figürü olan dönemin Birleşik Krallık başbakanı Winston Churchill, kendisine atfedilen bir sözde “Bir damla petrol, bir damla kandan daha değerlidir” diyerek gelecekte bu uğurda çok kan döküleceğinin haberini vermiştir. OPEC’in kurucularından Venezüellalı politikacı Pablo Pérez, dünya siyasetine yaptığı olumsuz etkilerinden dolayı petrolü “Şeytanın pisliği” (Avcı, 2014) olarak tanımlamıştır.

Özellikle 1950’lerden itibaren dünya ekonomisinin kalbi Ortadoğu’da atmaya başlamış, bölgede çıkan en hafif rüzgâr, dünya ekonomisi için büyük fırtınaların kopmasına neden olmuştur (Arslan, 2006, s. 5).

Günümüzde sanayinin, kalkınmanın, teknolojinin ve tabii ki medeniyetin gelişmesinde en önemli enerji kaynağını teşkil eden petrol, aynı zamanda, politik ve ekonomik çatışmaların başrol oyuncusudur. Petrol, sanayinin hız kazanması ve dünya nüfusunun hızla artmasıyla beraber günümüzde olduğu gibi gelecekte de çatışmaların başrol oyuncusu olmaya devam edecektir.

Eski çağlarda insanların doğadan elde ettikleri madenlere göre içinde yaşadıkları dönemi Tunç Çağı, Bakır Çağı şeklinde adlandırmaları bu kaynakların o dönemde ne derece önemli olduklarının bir göstergesidir. O halde 20. ve 21. yüzyılı da “petrol çağı” olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır (Selvi, 2009, s. 13). Enerjinin bu kadar önemli hale geldiği çağımızda, Ortadoğu’ya hükmeden güç enerjiye de hükmedecektir. Enerjiye hükmeden ise ekonomiye, ekonomiye hükmeden ise dünyaya hükmedecektir. Netice olarak Ortadoğu’ya hükmeden dünyaya da hükmedecektir. Bundan dolayı, herkesin eli, ayağı, gözü, kulağı Ortadoğu’dadır. Belli olan, büyük güçlerin hiçbir zaman Ortadoğu’yu kendi haline bırakmadığıdır.

Büyük zenginliklere sahip ülkeler, ellerindeki zenginlikleri son derece akılcı ve tutarlı kullanmalıdırlar. Aksi takdirde mevcut zenginlikler, o ülkelerin istikrasızlığının esas nedeni haline gelir. Bu anlamda Ortadoğu’nun avantajları dezavantaja dönüşmüş; bölgenin talihi de talihsizliğe sebep olmuştur.

Bu makale, enerji bakımından kendi kendine yeten ABD’nin

Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını kontrol etme çabalarının arka planını ele alma amacındadır. Çalışmanın birinci bölümünde petrol ve doğalgazda Ortadoğu'nun yeri verilerle incelenmekte ve önemi ortaya konmaktadır. Bu bölümde petrol ve doğalgaz rezervleri, tüketim rakamları, üretim maliyetleri bölgelere ve ülkelere göre ayrı ayrı verilmektedir.

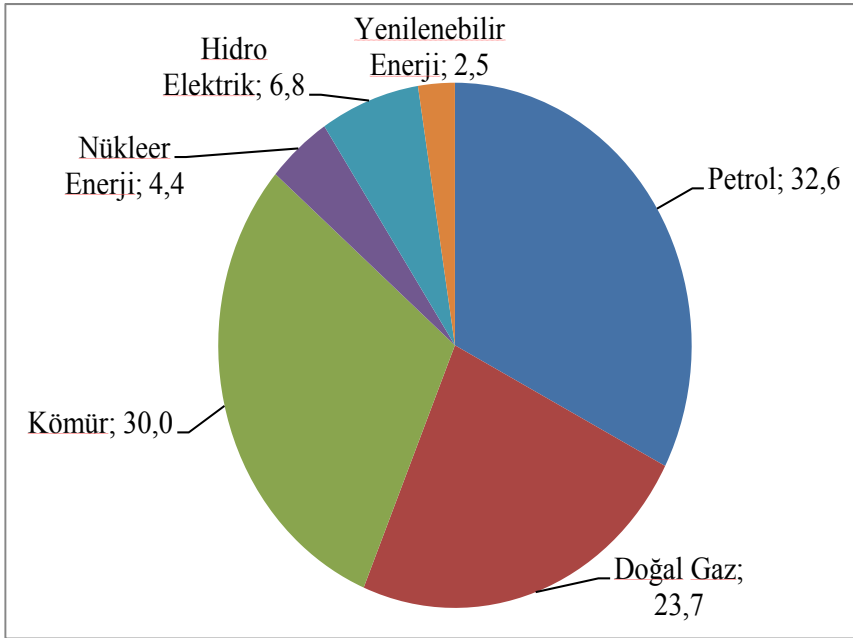
Makalenin ikinci bölümünde Ortadoğu'nun jeo-ekonomik açıdan önemi üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde ABD-Ortadoğu enerji ticareti rakamlarla incelenmekte, ABD'nin enerjide kendi kendine yeterli bir ülke olduğu ve Ortadoğu'nun petrolüne ihtiyacı olmadığı anlatılmaktadır. Son bölümde ise, esasen Ortadoğu petrolüne ihtiyacı olmayan ABD'nin Ortadoğu'yu kontrol etmek istemesinin nedenleri analiz edilmektedir.

1. PETROL VE DOĞALGAZDA ORTADOĞU'NUN YERİ VE ÖNEMİ

1.1. Tüketilen Birincil Enerji Kaynaklarının Dağılımı

Dünyada tüketilen birincil enerji kaynakları arasında petrol % 32,6 ile birinci sıradadır. Petrolü % 30 ile kömür ve % 23,7 ile doğalgaz takip etmektedir. Nükleer Enerji, Yenilenebilir Enerji ve Hidroelektrik oranları ise çok düşük seviyelerdedir.

Grafik 1: Tüketilen Birincil Enerji Kaynaklarının Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

2013 yılında toplam birincil enerji tüketiminin % 42,3'ü elektrik üretiminde kullanılmıştır. Elektrik üretimi için tüm birincil enerji kaynakları kullanılmaktadır. Kömür ve doğalgaz tüketiminin büyük kısmı, elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Petrolün tüketiminin

ise % 52,8'i ulaştırma sektöründe aittir (Türkiye Petrolleri, 2015, s. 7).

Kömürün tüketiminin birincil enerji tüketimindeki oranının bu kadar yüksek olmasının sebebi Çin ve Asya Pasifik'in kullanımudur. Dünyada tüketilen kömürün üçte ikisi Asya Pasifik grubuna aittir. Dünya kömür tüketiminin yarısını ise tek başına Çin yapmaktadır (BP, 2015).

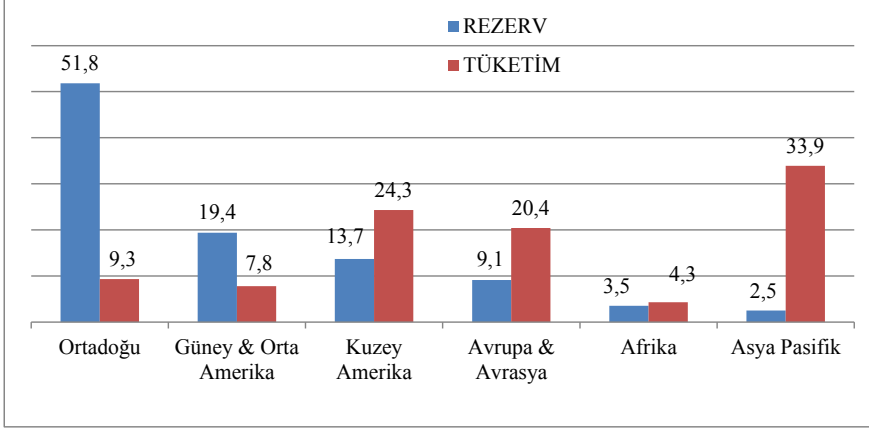
Kömürün kullanım alanları ve verimlilik açısından petrole rakip olması mümkün değildir. Doğalgaz da şimdilik petrole rakip olamaz. Çünkü doğalgaz % 95 oranında boru hatlarıyla taşınmaktadır. Ancak % 5'lik bir kısım sıvılaştırılmış doğalgaz olarak tankerlerle taşınabilmektedir. Coğrafi koşullar ve boru hatlarının maliyeti doğalgazın kıtalar arası yayılımını olumsuz etkilemektedir. Dünyada en fazla doğalgaz rezervine sahip ülke olan Rusya dahi doğalgaz ticaretinin büyük kısmını coğrafi olarak kendisine yakın eski Sovyet ülkeleri ve Avrupa coğrafyasına gerçekleştirmektedir (Altay ve Nugay, 2013 s. 15). Ama yine de petrolün gelecekte en önemli alternatifinin doğalgaz olduğunu da ifade etmek gerekir.

1.2. Petrol Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı

İspatlanmış dünya petrol rezervinin % 51,8'i Ortadoğu'dadır. Ortadoğu'yu % 19,4 ile Güney&Orta Amerika, % 13,7 ile Kuzey Amerika, % 9,1 ile Avrupa&Avrasya, % 3,5 ile Afrika ve % 2,5 ile Asya Pasifik izlemektedir.

Bölgelere göre petrol tüketimine baktığımızda, en fazla petrol tüketen bölge % 33,9 ile Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore gibi dünyaya mal ve hizmet üreten ülkeleri barındıran Asya Pasifik'tir. Bu bölgeyi sırasıyla % 24,3 ile Kuzey Amerika, % 20,4 ile Avrupa & Avrasya takip etmektedir.

Grafik 2: Petrol Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Grafik 2 incelendiği zaman rezerv ve tüketim oranları arasındaki terslik dikkatleri çekmektedir. Rezervin yarısından fazlasına sahip olan Ortadoğu, tüketimin % 10'unu bile yapmamaktadır. Buna mukabil neredeyse hiç rezervi olmayan içinde Çin'in de bulunduğu Asya Pasifik bölgesi toplam tüketimin üçte birini gerçekleştirmektedir.

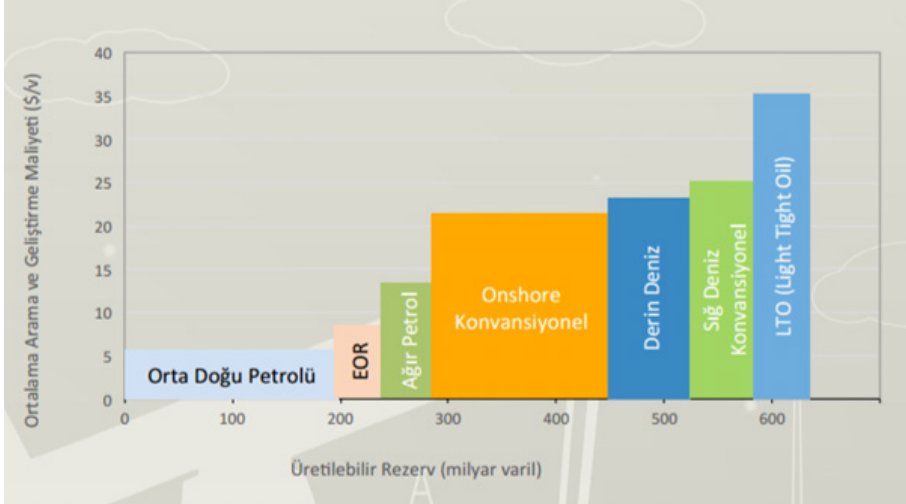
Avrupa & Avrasya bölgesindeki rezerv Avrasya'ya, yani Rusya ve eski BDT ülkelerine ait. Avrupa'nın ise petrolü yok denecek kadar azdır. Ama Avrupa & Avrasya bölgesi petrol tüketiminin beşte birini gerçekleştirmektedir.

Tablodan Petrol rezervinin olduğu bölgeler ile tüketiminin olduğu bölgelerin farklı olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Yani petrole ihtiyacı olanların petrolü yoktur. Bu da Ortadoğu'yu stratejik bir konuma getiriyor. Sonuçta bir denge kurulduğu görülmektedir. Buna göre Ortadoğu Asya Pasifik grubunun açığını kapatırken, Güney Amerika da Kuzey Amerika'nın açığını kapatmaktadır. Avrupa'nın açığını ise Avrasya ve Ortadoğu birlikte kapatmaktadır.

1.3. Bölgelere Göre Petrol Üretim Maliyetleri

Petrol konusunda Ortadoğu özel bir yere sahiptir. Çünkü Ortadoğu petrolü dünyadaki en kaliteli petroldür. Ayrıca arama ve çıkarma maliyetleri açısından Grafik 3'te de görüleceği üzere en ucuza üretilen petroldür. Bir varil petrol Rusya'da 7 dolara, ABD'de 10 dolara, Meksika Körfezi'nde 13 dolara çıkarılırken, bu rakam Suudi Arabistan'da 1,5 dolar, Irak'ta ise 1 dolardır (T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, 2006).

Grafik 3: Sıvı Yakıt Rezervleri ve 2035 Yılına Kadar olan Dönemde Arz Maliyetleri

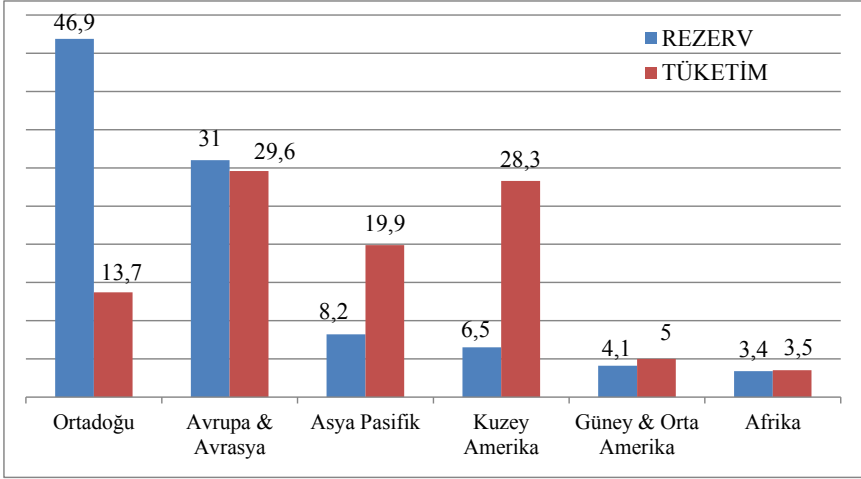
Kaynak: IEA, WEO, 2014

Denizlerde petrol üretimiyle karada üretim arasında da ciddi maliyet farkı vardır. Ortadoğu'nun en avantajlı yanı da budur. Çünkü Ortadoğu petrolü karada ve kumun altında üretilmektedir. Denizlerde üretimin maliyeti, platforma ve suyun derinliğine göre artmaktadır. Sonuç olarak hangi açıdan bakılırsa bakılsın Ortadoğu petroleri dünyanın en ucuz ve cazip petrolüdür.

1.4. Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı

Ortadoğu petrol açısından ne kadar değerli ise, doğalgaz açısından da o kadar değerlidir. Doğalgazda dünya Ortadoğu'ya bağımlı durumdadır. Grafik 4'te de görüleceği üzere dünya doğalgaz rezervlerinin % 46,9'u Ortadoğu'dadır. Ortadoğu'yu sırayla % 31 ile içinde Rusya'yı barındıran Avrupa&Avrasya, % 8,2 ile Asya Pasifik, % 6,5 ile Kuzey Amerika izlemektedir.

Grafik 4: Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı / %

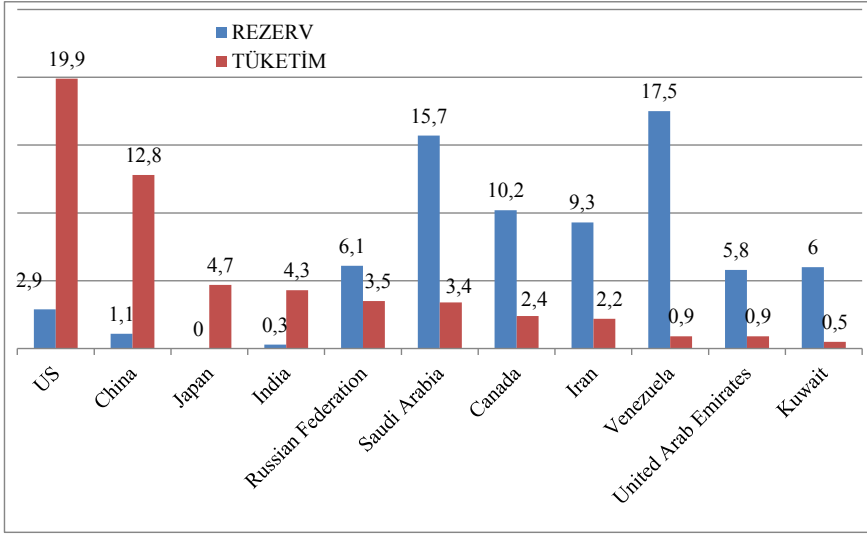
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Tüketim açısından bakıldığında ise, en fazla doğalgaz tüketen bölge % 29,6 ile Avrupa&Avrasya bölgesidir. Bu bölgeyi 28,3 ile Kuzey Amerika, % 19,9 ile Asya Pasifik bölgesi izlemektedir. Neredeyse rezervin yarısına sahip olan Ortadoğu ise tüketimin sadece % 13,7'sini yapmaktadır. Görüldüğü gibi petrole en yakın alternatif olarak görülen doğalgaz açısından da Ortadoğu son derece stratejik bir konumda bulunmaktadır.

1.5. Petrol Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı

Dünyada en fazla petrol tüketen ülke ABD'dir. ABD dünya petrol tüketiminin beşte birini tek başına yapmaktadır. ABD'deki petrol tüketiminin şekli diğer ülkelerden farklıdır. ABD'de petrol tüketiminin % 67,8 gibi büyük bir kısmı ulaşım sektöründe kullanılmaktadır. Dünyada ise bu oran % 50'dir. Zira ABD'de otomobil kullanımı, "Amerikan Yaşam Tarzı"nın çok önemli bir parçasıdır (Üşümezsoy, 2006, s. 47). Başta Asya Pasifik olmak üzere diğer ülkelerde ise petrol diğer enerji kaynaklarıyla beraber daha ziyade mal ve hizmet imalatı için enerji üretiminde kullanılmaktadır.

Grafik 5: Petrol Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Petrol tüketiminde ABD'den sonra Asya Pasifik ve Avrupa ülkeleri sıralanmaktadır. Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore gibi Pasifik ülkeleri tüm dünyaya mal ve hizmet üretmektedirler. Petrol olmazsa bu ülkeler bu kadar mal ve hizmet üretemezler. Bu manada, Ortadoğu petrolüne en fazla ihtiyacı olan yer Asya Pasifik bölgesidir. Ortadoğu ihraç ettiği petrolün % 75'ini Asya

Pasifik bölgesine yapmaktadır (BP, 2015). Yani Ortadoğu Çin için hayati derecede önemlidir. Bugün Suriye ve İran sorunlarına Çin'in müdahil olmasının en önemli sebebi de budur.

Ülkelerin tüketim sıralamasında ilk 15 içerisinde sadece iki Ortadoğu ülkesi vardır. Bunlar Suudi Arabistan ve İran'dır. En çok petrol tüketen ülkeler genelde petrol fakiri ülkelerdir.

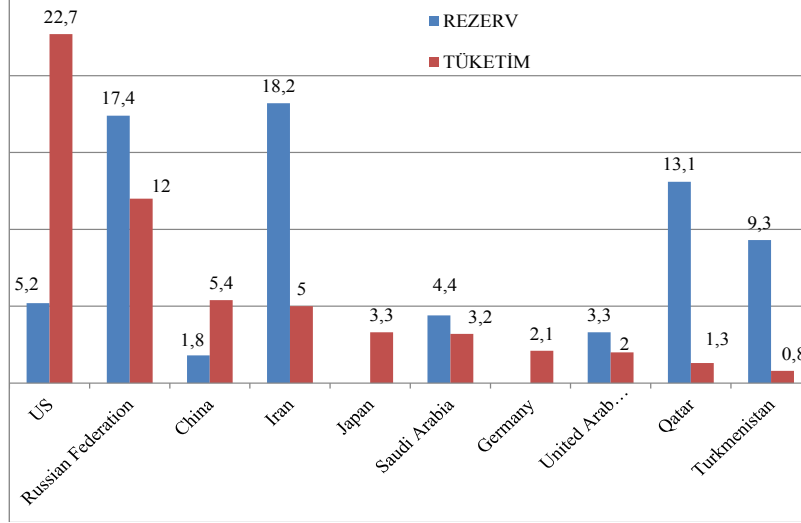
Petrol rezervleri açısından bakıldığında ise, en fazla rezerve sahip ülke % 17,5 ile Venezuela'dır. Onu sırasıyla % 15,7 ile S. Arabistan, % 10,2 ile Kanada, % 9,3 ile İran, % 8,8 ile Irak, % 6,1 ile Rusya, % 6 ile Kuveyt ve % 5,8 ile Birleşik Arap Emirlikleri izlemektedir.

Grafik 5'ten de anlaşıldığı üzere rezerve sahip ülkeler ile petrole ihtiyacı olan ve petrol tüketen ülkeler birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkelerin tamamına yakını petrolde dışa bağımlıdır. Kısa vadede petrol yerine geçecek başkaca bir enerji kaynağı olmadığından petrol üzerine kavga da uzunca bir süre daha devam edecektir.

1.6. Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı

Dünyada en fazla doğalgaz tüketen ülke ABD'dir. Grafik 6'da da görüleceği üzere, % 22,7 ile dünya gaz tüketiminin beşte birinden fazlasını ABD yapmaktadır. Doğalgaz tüketimi açısından ABD'yi sırasıyla % 12 ile Rusya, % 5,4 ile Çin, % 5 ile İran, % 3,3 ile Japonya ve % 3,2 ile S. Arabistan takip etmektedir. Bu altı ülkenin tüketimi toplam tüketimin % 51,6'sını oluşturmaktadır.

Grafik 6: Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Genel olarak petrolde olduğu gibi doğalgazda da rezerve sahip olan ülkeler ile tüketim yapan ülkeler birbirinden farklıdır. Ortadoğu ülkelerinden İran rezervin % 18,2'sine sahip olmasına rağmen tüketimin % 5'ini, Katar ise rezervin % 13,1'ine sahip olmasına rağmen tüketimin ancak % 1,3'ünü yapmaktadır. Çin, Japonya, Almanya ve İngiltere gibi yüksek tüketim yapan ülkelerin neredeyse hiç rezervi yoktur. En fazla doğalgaz tüketen ABD ise rezervin sadece % 5,2'sine sahiptir.

Doğalgaz rezervleri belli ülkelerde toplanmış durumdadır. En fazla rezerve sahip dört ülkenin (İran, Rusya, Katar, Türkmenistan) rezervi toplam rezervin % 60'ını bulmaktadır. Dünya doğalgaz açısından bu ülkelere bağımlı durumdadır.

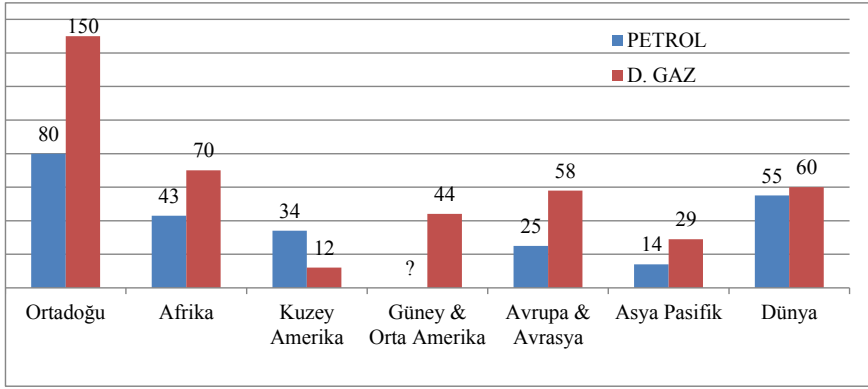
1.7. Petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Bölgelere Göre Ömrü

Petrol ve doğalgazın ömrü ve ne zaman tükeneyeceği ile ilgili hep bir spekülasyon vardır. 1980'lerde petrolün 40 yıllık ömrü olduğu spekülasyonları yapılmaktaydı. Ancak aradan 40 yıla yakın

zaman geçmesine rağmen gelinen noktada petrol kaynakları hala tükenmemiştir. Tükenmediği gibi ömrü de uzamıştır.

2014 yılı verilerine göre petrolün 55, doğalgazın 60 yıllık ömrü olduğu öngörülmektedir (BP, 2015). Fakat bu, 55 yıl sonra petrolün tükeneceği anlamına gelmemektedir. Çünkü her yıl yeni rezervler bulunmaktadır. Mesela Kuzey Buz Denizi'nde büyük yeni rezervler bulunmuştur. Doğalgaz için de benzer şeyler geçerlidir.

Grafik 7: Petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Bölgelere Göre Ömrü / Yıl

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Petrol ve doğalgazın bölgelere göre ömrüne bakıldığında Ortadoğu'nun açık ara lider olduğu görülür. Ortadoğu petrolünün 80 yıl, doğalgazının ise 150 yıl ömrü olduğu öngörülmektedir. Diğer bölgeler ise Ortadoğu'nun çok gerisindedir. Bu demektir ki, petrol ve petrolün en yakın rakibi ve alternatifi olan doğalgaz açısından Ortadoğu bugün olduğu gibi gelecekte de önemini koruyacak ve bu yüzden de büyük mücadelelere sahne olacaktır.

2.ORTADOĞU'NUN JEO-EKONOMİK ÖNEMİ

Doğal kaynakların sadece çıktığı yerler değil, taşıma yollarının içinden geçtiği ülkeler ve güzergahlar da son derece önemlidir. Çünkü petrol, genellikle, taşındığı yerde işlenmektedir.

Petrol ticaretinin yaklaşık % 65'i deniz yoluyla, % 35'i ise boru hatları ile gerçekleşmektedir (Sevim, 2012, s. 4378-4391). Bunun temel sebebi ise deniz taşımacılığının daha ekonomik olmasıdır. Deniz taşımacılığı demiryoluna göre 3 kat, kara taşımacılığına göre 7 kat, hava taşımacılığına göre ise 22 kat daha ucuzdur. (http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS /UBAK /tr/Ana_Plan_ Stratejisi/3-Rapor/20100518_171220_204_1_64.pdf).

Deniz taşımacılığının tercih edilmesi deniz yollarının önemini artırmaktadır. Doğalgazın ise yaklaşık % 95'i boru hatlarıyla taşınmaktadır.

Dünya denizleri, çok sayıda geçide sahiptir. Ancak bunlardan 7 tanesi son derece kritiktir. Tıkanma noktaları olarak adlandırılan bu kanallar, petrol ticaretinde kilit rol oynamaktadır. Zira bu dar geçitlerin kapatılması riski, dünyanın ödünü koparmaktadır. Bu nedenle de, belli başlı ülkeler, bu suyollarında uzun süredir bir güç mücadelesi vermektedir (Karahan, 2015).

Ortadoğu'nun önemine önem katan bu dar geçitlerden, 3 tanesini stratejik önemine binaen vurgulamak gerekir.

2.1. Hürmüz Boğazı

Ortadoğu petrol ve gaz açısından çok zengin olmasına rağmen bu zenginlik Ortadoğu'nun belli bir bölgesinde yoğunlaşmıştır. Haritada görüldüğü üzere petrol ve doğalgaz Basra Körfezi'nin etrafında yoğunlaşmış durumdadır. Akdeniz veya Kızıldeniz civarında ya da Arap Yarımadası'nın iç kısımlarında pek bir kaynak yoktur. Dünya petrol ve doğalgaz rezervinin yarısından fazlasına sahip olan bu körfezin tek çıkışı Hürmüz Boğazıdır.

Şekil 1: Ortadoğu'da Petrol Çıkan Yerler

Hürmüz Boğazı Umman ile İran, Umman Körfezi ile Basra Körfezi arasındadır. Stratejik konumu ve önemi belki de dünyadaki tüm boğazlar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Günde yaklaşık 20 milyon varil petrol bu dar boğazdan geçmektedir. Dünya petrol trafiğinin merkezi Ortadoğu, Ortadoğu'nun düğüm noktası ise Körfez'dir. Körfez petrolünün ise % 90'ı bu boğazdan geçmektedir. Batı Avrupa ve Çin'e giden petrolün yarısı, Japonya'ya ve Asya Pasifik'e giden petrolün ise dörtte üçü bu boğazdan geçmektedir. Hürmüz Boğazı'nın tek alternatifi 2000 km uzunluğundaki Trans-Arap hattıdır. Ancak buradan sadece 3 milyon varil sevk edilebilmektedir. Bu da Hürmüz'den çıkan petrolün ancak yedi de biridir (Kardaş, 2012, s. 3).

İran Batının tehditlerine ve petrol ambargosuna Hürmüz Boğazını kapatma tehdidi ile cevap vermektedir. Bu boğaz 1980 ile 1988 arasında süren İran-İrak Savaşı'nın ve 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nın da temel nedenlerindedir. İran ile Batının kavgasının belki de en önemli sebebi budur.

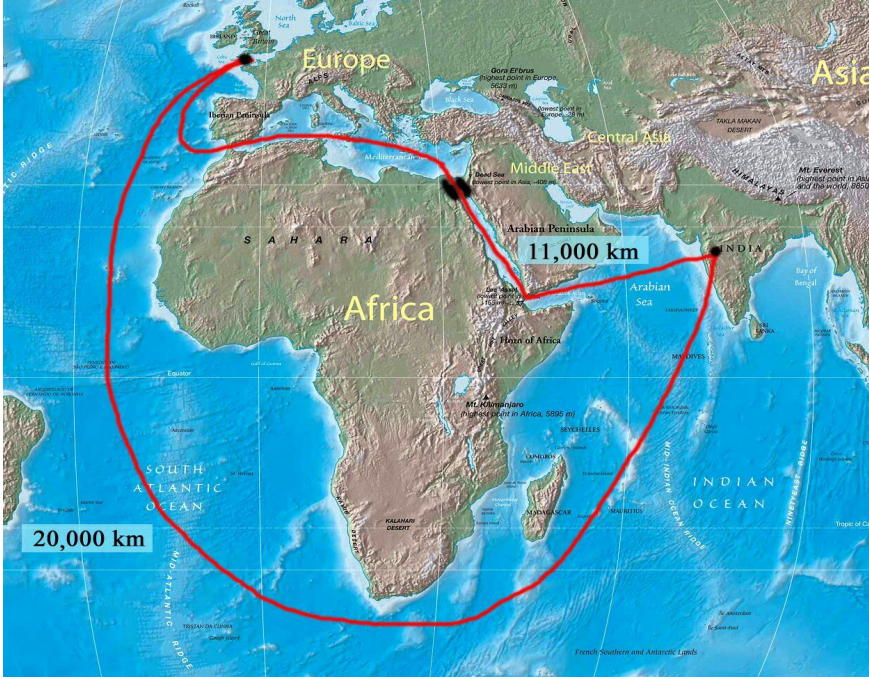
Hürmüz Boğazı kapatılırsa petrolün çok az bir kısmı boru hatlarıyla nakledilebilir ancak dünya LPG ihtiyacının % 18'ini karşılayan Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin nakil şansı kalmamaktadır. Tüm bunlardan dolayı bölgenin en hassas, kritik ve alternatifsiz noktası Hürmüz Boğazıdır.

2.2. Süveyş Kanalı

Süveyş Kanalı Akdeniz'i Kızıldeniz'e ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na bağlar. Konumu gereği dünyanın en önemli su yolları arasında yer almaktadır.

XV. yüzyıla kadar İpek ve Baharat yolları en önemli ticaret yolları idi ve Akdeniz ve Ortadoğu'dan geçmekte idi. Portekizlilerin Ümit Burnu'nu dolaşarak Hint Deniz yolunu bulması eski ticaret yollarının ve Akdeniz limanlarının önemini kaybettirmişti. Bu nedenle Akdeniz ticaretini tekrar canlandırmak için XVI. yüzyılda Süveyş Kanalı projesi gündeme geldi. Fakat bu proje o dönem için hayata geçirilemedi.

Şekil 2: Süveyş Kanalı

Çok sonraları 1859 yılında yapımına başlanan kanal 1869'da açılmış, Asya, Afrika ve Avrupa arasındaki ulaşımı ve ticareti önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Kanal, Afrika çevresinde dolaşmaya gerek kalmadan Asya ile Avrupa arasında deniz taşımacılığı yapılmasını sağlar. Kanalın açılmasıyla Akdeniz'in girişi olan Cebelî Tarık ve Kızıl Denizin çıkışı olan Babül Mendep Boğazı da çok önemli konumlara gelmişlerdir. Kanal Avrupa ve Asya arasındaki yolu neredeyse yarı yarıya kısaltmıştır. Süveyş Kanalı Mısır'ı dünyanın en stratejik ülkelerinden birisi hâline getirmiştir.

2.3. Babül Mendep Boğazı

Babül Mendep Boğazı, Yemen ile Cibuti arasında yer alır. Ayrıca Somali, Etiyopya ve Eritre de bu bölgede yer almaktadır. Kızıldeniz'i Hint okyanusuna bağlar. Ortadoğu'dan Avrupa'ya giden petrol ve doğalgaz ile Asya Pasifik'ten Avrupa'ya giden tüm mal ticareti bu

boğazdan ve Süveyş Kanalından geçmek zorundadır. Avrupa'nın enerjiye olan bağımlılığı düşünüldüğünde bu boğazların önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Stratejik öneminden dolayı boğazın Afrika tarafında küçük bir tampon ülke olan Cibuti ve Eritre kurularak, büyük güçlerin kontrol etmesi sağlanmıştır. Etiyopya'nın bilinçli olarak deniz bağlantısı kesilmiş, Somali ise pasif konuma çekilmiştir. Boğaz Cibuti ve Eritre gibi iki küçük ülkeye bırakılmıştır.

Şekil 3. Babül Mendep Boğazı

Boğazın Arap yarımadası tarafında ise Yemen yer alır. Son yıllarda Yemen'de fırtınalar kopmaktadır. Yemen'de yaşanan bu olayların bir ekonomik dinamik barındırdığı ortadadır. Bu dinamiğin adı ise, Babül Mendep'tir.

Yemen’de İran destekli Husi’lerin Babül Mendep boğazına doğru ilerlemeleri, Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap devletlerinin bir olup harekete geçmeleri ile durdurulmuştur. Bir başka ifadeyle, İran durdurulmuştur. İran destekli Husiler’in boğazı denetim altına alma ihtimali, Arap ülkeleri için tahayyül bile edilemeyecek bir durumdur. İşte bu senaryolar dâhilinde, Arap ülkelerinin seri bir şekilde birleşip Yemen’e müdahale etmesi, pek de şaşırtıcı değildir.

3. ABD-ORTADOĞU İLİŞKİSİ

İkinci Dünya Savaşına kadar Ortadoğu İngiltere'nin tabiri caizse dokunulmaz bölgesi idi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra roller değişmiş ve İngiltere'nin yerini ABD almıştır. Bugün Ortadoğu ile ilgili politikalarda aktif pozisyonda hep ABD vardır. Diğer ülkeler ise, ABD'nin pozisyonuna göre reaktif bir duruş sergilemektedir. Bölgede en güçlü aktör ABD'dir. Bölgedeki çatışmaların ana müsebbibi de ABD ve uyguladığı politikalardır.

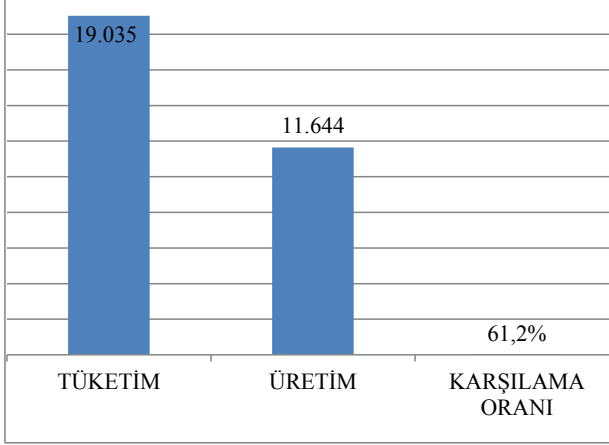
ABD'nin süper güç konumunun devamı için Ortadoğu son derece kritik bir bölgedir. Bunun sebebi zannedildiği gibi ABD'nin Ortadoğu petrol ve doğalgazına fiziksel olarak muhtaç olması değildir. ABD devlet olarak aslında Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına muhtaç değildir. Dünyada en fazla petrol ve doğalgazı ABD tüketirken, aynı zamanda ABD dünyada en fazla petrol ve doğalgaz üreten ülkedir.

3.1. ABD Günlük Petrol Üretim ve Tüketimi

Grafik 8'de de görüleceği üzere, ABD'nin petrol tüketimi günlük yaklaşık 19 milyon varilken, üretimi günlük 11 milyon 644 bin varildir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise, % 61,2'dir. Geri kalan % 38,8'lik kısmı ise, büyük oranda Kanada, Venezuela ve Meksika'dan, az bir kısmını ise Ortadoğu'dan almaktadır. ABD az bir rezerve sahip olmasına rağmen teknolojik imkânlarını da kullanarak rezervlerinden maksimum verimi elde etmektedir. ABD petrolde dışarıya olan bağımlılığını gittikçe azaltmaktadır.

Grafik 8: ABD Günlük Petrol

Üretim ve Tüketimi / 2014 / Bin Varil / Günlük

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

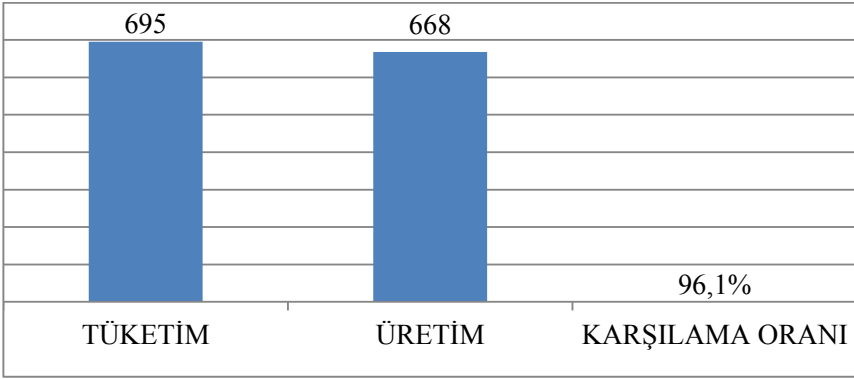
Petrol tüketim alışkanlıkları açısından ABD diğer ülkelerden farklıdır. Amerikan toplumu petrolü % 67,8 gibi büyük oranda otomobillerde yakıt olarak tüketmektedir. Çoğu Amerikalının evinde birden fazla ve yakıt tüketimi açısından ekonomik olmayan yüksek motorlu büyük Amerikan otomobilleri vardır. ABD'deki şehirleşme yatay olduğundan mesafeler arasındaki uzunluk araba kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı Amerikalıların işe veya alışverişe bisikletle veya yürüyerek gitmeleri imkansızdır. ABD'de yılda yaklaşık 20 milyon araç satılmaktadır. Bununla birlikte ehliyet alma yaşının 16 olması her yıl yeni kullanıcıların trafiğe girmesine neden olmaktadır. Tüm bunlar, petrole olan talebi katlayarak arttırmaktadır. (<https://www.ekodialog.com/Konular/abd-petrol-uretimi-tuketimi-amerika-petrol-politikalari.html>)

ABD'de benzine olan bu yüksek talep ve benzinin Amerikan yaşam tarzının önemli bir parçası olması nedeniyle, benzin fiyatlarındaki artış Amerikan toplumunu doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Bundan dolayı ABD hükümeti benzin fiyatlarını devamlı sübvansede ederek düşük tutmaktadır. Benzin fiyatlarının istikrarının korunması ABD yönetiminin öncelikleri arasındadır.

3.2. ABD'nin Günlük Doğalgaz Üretim ve Tüketimi

ABD'nin doğalgaz tüketimi günlük yaklaşık 695 bin varilken, üretimi günlük 668 bin varildir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise, % 96,1'dir.

Grafik 9: ABD Günlük Doğalgaz Üretim ve Tüketimi / 2014 / Bin Varil / Günlük

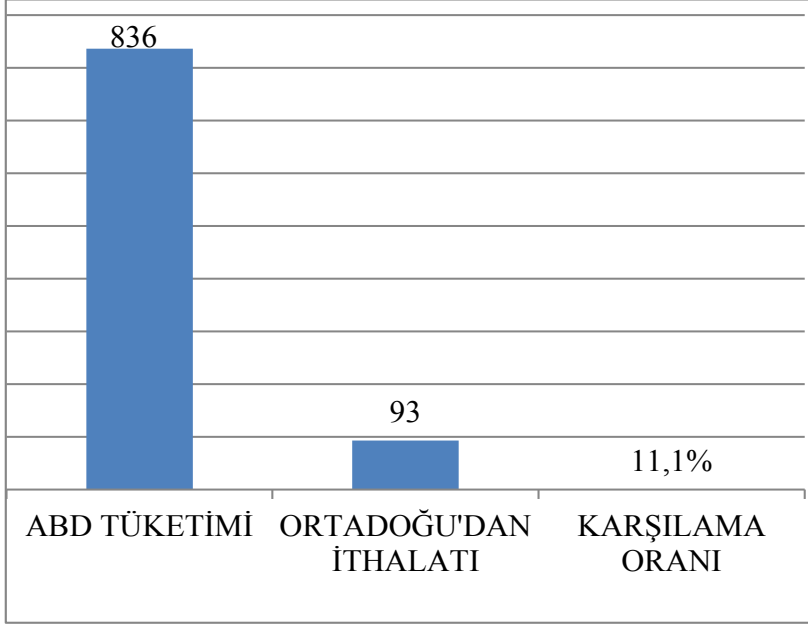
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

ABD doğalgazda dışarıya bağımlı olmaktan kurtulmuş ve kendi kendine yeten bir ülke haline gelmiştir. Bu ise ABD'nin elini rahatlatmış ve daha cesur davranmasını sağlamıştır.

3.3. ABD'nin Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı

ABD'nin yıllık petrol tüketimi 836 milyon ton iken, bunun sadece 93 milyon tonunu Ortadoğu'dan ithal etmektedir. Bunun oransal karşılığı ise % 11,1'dir.

Grafik 10: ABD Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı / 2014 / Milyon Ton / Yıllık

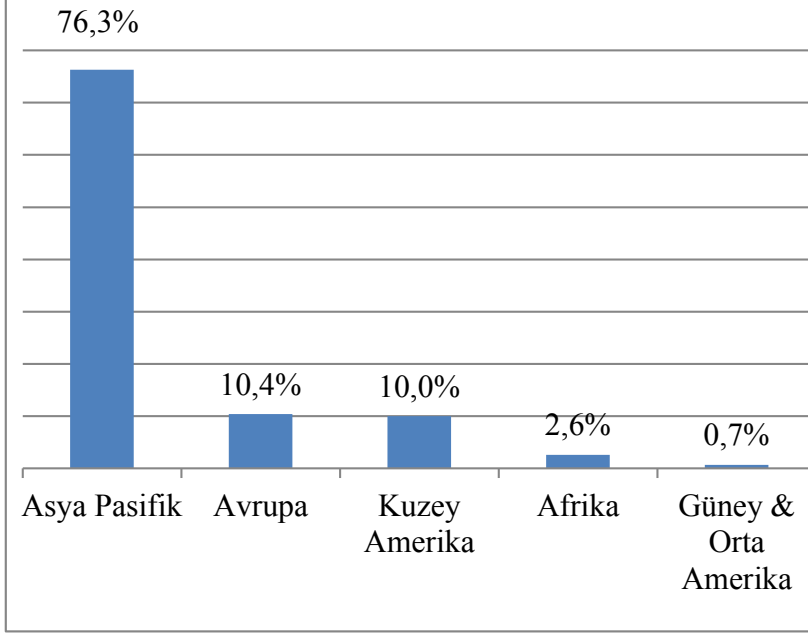
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

ABD'nin petrolün merkezi olan Ortadoğu'ya olan bağımlılığı % 11,1'dir. Bu oran gittikçe düşmektedir. Çünkü bir taraftan ABD kaya petrolü gibi kendi kaynaklarını geliştirirken, diğer taraftan Ortadoğu'ya alternatif olarak son dönemde Venezuela gibi yeni petrol zengini ülkeler devreye girmiştir. Tüm bu gelişmeler ABD'nin Ortadoğu petrolüne olan ihtiyacını gittikçe azaltmaktadır.

3.4. Ortadoğu'nun Petrol İhracatı

Yukarıda da ifade edildiği üzere Ortadoğu dünyanın enerji merkezidir. Enerjiye ihtiyacı olan tüm büyük güçlerin gözü Ortadoğu'dadır. Ortadoğu ürettiği petrolün az bir kısmını kendisi tüketirken, büyük kısmını ihraç etmektedir. İhraç ettiği bölgelere baktığımızda ise Asya Pasifik bölgesi dikkat çekmektedir. Ortadoğu, petrolünün % 76,3'ünü Asya Pasifik bölgesine, % 10,4'ünü Avrupa'ya, % 10'unu Kuzey Amerika'ya ihraç etmektedir.

Grafik 11: Ortadoğu'nun Petrol İhracatı / % / 2014

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Sonuç olarak, yukarıdaki grafiklerden de anlaşıldığı üzere ABD devlet olarak aslında Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına muhtaç değildir. ABD, petrol ve doğalgazda az rezerve sahip olmasına rağmen dünyada en fazla petrol ve doğalgaz üreten ülkedir. Yani rezervlerini sonuna kadar kullanmaktadır. Nitekim ihtiyaç duyduğu petrolün % 61'ini, doğalgazın ise % 96'sını kendisi üretmektedir. Geri kalan kısmı ise büyük oranda Kanada, Venezuela ve Meksika'dan almaktadır. Yıllık petrol tüketiminin sadece % 11'lik kısmını Ortadoğu'dan ithal etmektedir. Doğalgaz ise hiç almamaktadır.

ABD'nin 2035 yılı itibariyle enerji ihtiyacının tamamını öz kaynaklarından karşılayarak kendi kendine yeterli bir ülke haline geleceği öngörülmektedir. Nitekim ABD 2014 yılında en büyük petrol ve doğal gaz üreticisi halini almıştır.

4. ABD’NİN ORTADOĞU’YA MÜDAHALESİNİN GERÇEK SEBEPLERİ

ABD’nin Ortadoğu’nun petrol ve doğalgazına yukarıda ifade edildiği gibi ihtiyacı yoktur. Bu minvalde ABD’nin Ortadoğu ile planları, çıkarları ve Ortadoğu’da bulunma sebepleri daha farklıdır. ABD, esasen Ortadoğu petrolünün pazarlamasıyla, bu petrolün satışından kazanılan devasa petro-dolarlarla ve petrodolar döngüsü ile ilgilenmektedir. Bu politikası ise, Ortadoğu’da çatışmaları beraberinde getirmektedir. Bu politikasında bölgedeki ortağı ve “Truva atı” Suudi Arabistan’dır.

Suudi Arabistan bölgede ABD’ye engel teşkil edecek dış politika geliştirmek bir yana, ABD ile bir stratejik ortak olarak hareket etmektedir. Bundan dolayı Suudi Arabistan’ı ABD’nin Ortadoğu’daki İngiltere’si olarak nitelendirenlerin sayısı hiç de az değildir (Atiker, t.y., s. 12-13).

Bu doğrultuda ABD’nin Ortadoğu’ya bu kadar müdahale etmesinin ve neticede Ortadoğu’nun kan gölüne dönmesinin sebepleri ve ABD’nin Ortadoğu politikasının ekonomik açıdan temel taşları şunlardır:

4.1. ABD’li Şirketlerin Çıkarlarını Korumak

Ortadoğu’da petrol konusunda en önemli aktörler dev petrol şirketleridir. Petrol arayan, çıkaran, taşıyan ve satan büyük oranda ABD şirketleridir. Terörizme karşı savaş aslında bölgede yüz milyarlarca dolarlık yatırımı olan bu şirketlerin çıkarlarını korumak için yapılmaktadır. Terörist hedefler olarak gösterilen yerler, başlıca enerji kaynaklarının haritasıdır. Petrol peşinde koşan şirketler, ülkelerini ve istihbarat örgütlerini de hızla bölgeye çekmektedirler (Arslan, 2006 s. 137).

Petrolün önemini anlayan ve bu alanda faaliyete geçen ilk kişiler

krallar kadar güçlü, bu kişilerin kurdukları şirketler ise devletler kadar zengin hale gelmişlerdir (Berreby, 1959, s. 205). Dünyada petrol sektörünün bir numarası olan Exxon Mobil, tek başına 200 ülkenin 180'inden daha büyük bir şirkettir. Bu şirketler dünya siyasetinin de perde gerisindeki belirleyicisidirler. ABD eski dışişleri bakanı Condoleezza Rice ve eski başkan yardımcısı Dick Cheney'in bu petrol şirketlerinin üst düzey yöneticileri olduğunu düşünürsek mevzu daha iyi anlaşılır. Açıkçası ABD'yi de dünyayı da şimdilik bunlar idare etmektedirler. Bu şirketler muhtemelen aba altından sopa gösterilerek yapılan anlaşmalar sonucu çok ucuza aldıkları petrolü çok yüksek fiyatlara dünyaya pazarlamaktadırlar.

4.2. Ortadoğu Petrolüne Muhtaç Olan Avrupa'yı, Asya Pasifik Bölgesini ve Özellikle Çin'i Kontrol Etmek

ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalesinin önemli bir sebebi de, Ortadoğu petrollerine bağımlı olan ülkelere, özellikle Çin'e yöneliktir. ABD Ortadoğu'daki petrol ve enerji piyasasını kontrol ederek Ortadoğu petrollerine bağımlı olan potansiyel rakiplerini de kontrol edebilmektedir. Ortadoğu'yu kontrol etmek demek, rakiplerin ekonomik gücünü de kontrol etmek demektir. Bu anlamda Ortadoğu'da asıl mücadele ABD ve Çin arasında olmaktadır (Yiğit, 2013).

ABD'nin Ortadoğu'ya bakışı bu perspektiftedir. ABD'nin esas amacı petrol kaynaklarının başına geçip enerji yollarını kontrol altına alarak, tüm rakiplerini kontrol edebilecek bir pozisyona sahip olmaktır.

4.3. Petro-dolarları ABD'ye Çekebilmek ve ABD'de Kalmasını Sağlamak

Ortadoğu ülkelerinin petrol satışından kazandığı dolara petrodolar denir. Dünyada yıllık 2 trilyon dolarlık bir petrol ticareti ve geliri vardır. Bu rakamdan Ortadoğu'ya düşen pay ise yıllık 700 milyar dolardır. Petrolün varil fiyatının yüksek olduğu dönemlerde Ortadoğu'nun sadece petrol ihracından elde ettiği gelir yıllık 1

trilyon doları geçmektedir.

Ortadoğu ülkeleri petrolden elde ettikleri bu devasa parayı bölgenin gelişimi için yatırımlar yapmak yerine özellikle ABD’de değerlendirmektedir. Petro-dolarlar, Ortadoğu krallarına iktidarda kalmaları için gerekli garantiyi sağlamıştır. ABD’nin Ortadoğu ülkelerinin krallarının saltanatlarının devamını garanti etme karşılığında bu krallarla yapmış olduğu anlaşmalar nedeniyle petro-dolarlar ABD’de, ABD bankalarında, borsalarında, tahvillerinde değerlendirilmektedir. Böylece ABD’nin bastığı dolarlar tekrar ülkeye dönmekte ve bu durum da ABD’nin mali riskini ve piyasalarını olumlu etkilemektedir. Bunun anlamı, ABD’nin finanse edilmesidir. Yani dolarlar tekrar ABD’ye dönmektedir.

Petrol satışından elde edilen dolarlar zaten hiçbir zaman fiziki nakit para olarak Ortadoğu’ya gitmemektedir. Petrol zengini kralların ABD’deki hesaplarına kaydî para olarak yatmaktadır. Kraliyet ailesinin harcamaları için ne kadar nakit paraya ihtiyaçları varsa o kadar nakit bu ülkelere gitmektedir. Geri kalan büyük kısım ise, ABD mali piyasalarında bulunmaktadır. Bu ülkeler trilyon dolarları bulan bu petro-dolarlarının tamamını ABD’den çekmek isteseler de çekememektedirler. Zira ABD elindeki bu önemli kozu bırakmaya asla yanaşmamakta, bu ülkelere ihtiyaçları olan ne kadarsa ancak o kadarını vermektedir. Ortadoğu kralları da bunu bildikleri için gücünü kaybetmemesi adına ABD’ye her türlü desteği vermektedirler. ABD’nin başına bir şey gelmesi demek, Ortadoğu krallarının ABD mali piyasalarındaki petro-dolarlarının da buharlaşması demektir. İşte ABD ile Ortadoğunun petrol zengini ülkelerini yönetenler arasında böylesi bir karşılıklı çıkar uyumu bulunmaktadır.

4.4. Silah Satmak

Dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yarısına sahip olan Ortadoğu’nun dünyanın en gelişmiş bölgeleri arasında bulunması gerekirdi. Halbuki bu bölge küresel anlamda sağlanan büyüme ve gelişmeden hiç pay alamamakta ve bölge ülkeleri gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Çünkü bölgenin

kaynakları ve petrolden elde edilen gelir, refahın artırılması yerine başka alanlarda harcanmaktadır.

ABD'nin çıkarları, Ortadoğu'da yaşanan çatışmaları ve askeri gücün varlığını gerektirmektedir. Bölgede yaşanan her çatışma, silahlanmayı da beraberinde getirmektedir. ABD, Ortadoğu'ya sattığı silahların karşılığında, Ortadoğu'nun elindeki dolarları tekrar geri almaktadır. Yani "ne kadar çok silah, o kadar çok petrol ve dolar" gibi bir denklem ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak da bölgedeki çatışmalar her zaman körüklenmiştir.

1980'de çıkan İran-İrak Savaşında ABD her iki tarafa silah satarak ödediği dolarları tekrar geri almıştır. 1990'da ve 2003'te yine "petrol" yüzünden başlayan, ABD'nin Irak'la yapmış olduğu savaşta Irak tarafından kullanılan silahların büyük bir kısmının ABD'den alınmış olması, ABD'nin kendi silahlarıyla vurulması açısından da ilginçtir. Yine 2003 saldırısının gerekçesini oluşturan "aşırı silahlanma"nın da bizzat ABD tarafından oluşturulduğu gerçeği, ABD'nin "askeri ekonomi" politikasının bir sonucudur (Arslan, 2006).

2014 yılında Ortadoğu'nun silahlanma harcaması 200 milyar doları bulmuştur. Sadece Suudi Arabistan 81 milyar dolarla dünyada en fazla silahlanma harcaması yapan dördüncü ülkedir (SIPRI, 2015, s. 14).

Şekil 4. Savunma Harcamalarının GSMH'ya Oranı % 4'ün Üzerindeki Ülkeler

Tablo 12. Savunma Harcamalarının GSMH'ya Oranı % 4'ün Üzerindeki Ülkeler

GSMH'YE ORANI YÜZDE 4'ÜN ÜZERİNDEKİ ÜLKELER					
ÜLKELER	2014 HARCAMASI milyar \$	GSMH'YA ORANI %	ÜLKELER	2014 HARCAMASI milyar \$	GSMH'YA ORANI %
UMMAN	9,6	11,6	AZERBAYCAN	3,6	4,6
S.ARABİSTAN	80,8	10,4	NAMİBYA	0,5	4,6
GÜNEY SUDAN	1,1	9,3	RUSYA	84,5	4,5
ÇAD	-	6,5	LÜBNAN	2,1	4,5
LIBYA	3,3	6,2	MYANMAR	2,4	4,3
KONGO CUM.	0,7	5,6	ERMENİSTAN	0,5	4,2
CEZAYİR	11,9	5,4	IRAK	9,5	4,2
İSRAIL	15,9	5,2	BAHREYN	1,4	4,2
ANGOLA	6,8	5,2	YEMEN	1,7	4,1
B.A.EMİRLİKLERİ	22,8	5,1	SURİYE	-	4,1

Büyük İskender, Aristo'ya bir mektup yazar. "İşgal ettiğim topraklardaki insanları tahakküm altında tutabilmek için neler yapmalıyım" der ve Aristo da çözüm olarak şu nasihati verir: "İnsanların arasına nifak tohumları ekeceksin, birbirleriyle savaşınca hakem olarak kendini kabul ettireceksin; ama anlaşmaya giden bütün yolları da tıkayacaksın!" (<http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/07/24/45235/>). Bugün yapılan da aynen budur.

Aristo'nun bu nasihatini dinleyen büyük güçler yüzünden 20. yüzyılda dünya haritası, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar değişikliğe uğramıştır. Bu yüzyılda daha önceki tüm savaşların toplamından daha fazla savaş olmuştur. Sadece II. Dünya Savaşında resmi rakamlara göre 80 milyon insan hayatını kaybetmiştir.

4.5. Petrol Ticaretinin Dolarla Olmasını Sağlamak ve Doların Rezerv Para Pozisyonunu Korumak

ABD'nin OPEC ülkeleri ile yaptığı anlaşmadan sonra, petrol ticareti, günümüzde büyük oranda dolarla yapılmaktadır. Petrolün dolarla satılması, doların rezerv para olmaya devam etmesinin en güçlü

dayanağıdır. Petrol ihtiyacı olan devletlerin, petrol satın alabilmesi için, elinde dolar bulundurması gerekmektedir. İşte bu noktada, petrol satın alacak devletler, gerekli doları temin etmek için, ABD'ye mal ve hizmet vererek dolar almak dışında başka yol yoktur. Bu uygulama ABD'nin, karşılıksız olarak bastığı dolarlarla bütün dünya devletlerinin mal ve hizmetlerini bedavaya alması demektir. Yılda 2 trilyon dolara yakın bir petrol ticareti olduğuna göre, bu ticaretin dolarla olmasının devamı, ABD için hayati derecede önemlidir

ABD'nin kurmuş olduğu bu düzene karşı, geçmişte bazı başkaldırıları da olmuştur. 2001'de Saddam Hüseyin petrolü Euro ile satacağını ifade etmiş, ancak bunun bedeli Saddam için çok ağır olmuştur.

Günümüzde ise Rusya AB ile petrol ve doğalgaz ticaretini Euro ile yapmaktadır. İran 2008'den bu yana petrol ve doğalgaz ticaretinde dolardan vazgeçmiştir. Petrol ve doğalgaz ticareti pastasında en büyük paya sahip olan Ortadoğu'nun dolardan vazgeçmemesi ABD için hayati öneme sahiptir. Bunun devamını sağlamak için de ne gerekiyorsa yapmaktadır.

4.6. Ülke Olarak Kendi Çıkarını Korumak

Ortadoğu'nun belli bir kısım petrolünü alan ve satan aslında ABD'dir. Çünkü ABD Irak'a düzenlediği operasyonun maliyetini Irak'tan talep etmiştir. Buna bir de savaş tazminatını ilave edince rakam yükselmiştir. Neticede çıkan toplam rakamı Irak nakit olarak veremeyince bunu petrol olarak alma konusunda anlaşmışlardır. Bu anlaşmaya göre borç ödenene kadar Irak petrolünün büyük kısmını ABD dünyaya pazarlayacaktır. Anlaşma fiyatları ise, ABD açısından çok avantajlıdır. Varil fiyatını 5-6 dolardan alan ABD, yüksek rakamlara satıp çok yüksek kar elde etmektedir.

SONUÇ

Petrol günümüzün tartışmasız bir numaralı enerji kaynağıdır ve hayatımızın her alanında, ulaşımdan temizliğe, eczacılıktan boya ve plastiğe kadar, petro-kimya ürünleri büyük bir yer tutmaktadır. Petrole olan bu ihtiyaç, 20. yüzyılın başından itibaren Ortadoğu'nun kaderini belirlemiş ve bölgedeki siyaset petrole dayalı olarak şekillenmiştir.

Dünya enerji merkezi olan Ortadoğu, petrol rezervinin yarısından fazlasına sahip olmasından dolayı tüm dünyanın ilgisini ve merakını üzerine çekmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin petrole olan bağımlılığı her türlü sıcak ve soğuk savaşın bölgede yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Petrol yarışında geri kalmak istemeyen büyük güçlerin bölgedeki mücadelesinden en büyük zararı ise, bölge halkları görmüştür.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikası, diğer büyük güçlerden farklılık arz etmekte ve bu politikalar bölge siyasetinde belirleyici rol oynamaktadır. Diğer büyük güçlerin aksine ABD, Ortadoğu petrolüne muhtaç değildir. Ama Avrupa ve Özellikle Asya Pasifik bölgesi Ortadoğu petrolüne son derece bağımlı durumdadır.

2015 yılı itibariyle dünyanın en fazla petrol tüketen ülkesi ABD olmuştur. Fakat dünyanın en fazla petrol üreten ülkesi de yine ABD'dir. ABD petrolde dışa bağımlılığını her geçen yıl azaltmaktadır. ABD, enerji ihtiyacının tamamını kendi kaynaklarından karşılayabilir, bu durum ABD'nin Ortadoğu'yu kontrol etme isteğinde en ufak bir değişiklik yaratmayacaktır. Çünkü ABD'nin rakipleri üzerinde baskı kurma ve denetleme araçlarından birisi de, rakiplerinin enerji temin ettikleri kaynakları kontrol etmektir. Bundan dolayı ABD, rakiplerinin ucuz enerji kaynaklarına kolayca ve sorunsuz bir şekilde ulaşmasını engellemek için Ortadoğu'da her türlü operasyonu yapmaktadır.

Dünyada ekonominin merkezi gittikçe doğuya kaymaktadır. Bir yanda Çin, Hindistan gibi yükselen ekonomiler, diğer yanda geleceğin yatırım merkezlerinin yine doğu olacak olması ve bu bölgenin

enerjide Ortadoğu'ya bağımlı durumu ABD'nin Ortadoğu'ya olan müdahalelerini artırmaktadır. Süper güç olarak varlığını sürdürmek isteyen ABD için bütün bu olup bitenleri seyretmek yapılacak en son iş olacaktır.

Öteyandan bugün petrol ticareti büyük oranda dolarla yapılmaktadır. Doların rezerv para olmasının en büyük dayanaklarının başında petrol ve doğalgaz ticaretinin dolarla yapılması gelmektedir. ABD'nin tek süper güç olma konumu doların konumu ile paralellik göstermektedir. Dolar çökerse ABD ekonomisi de çökecektir. Bundan dolayı petrol ticaretinde doların ağırlığını sürdürmesi ABD açısından hayati derecede önemlidir. Bugün ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik gerek ekonomik, gerek askeri, gerekse kültürel operasyonlarını bu minvalde değerlendirmek doğru olacaktır.

Dolarının rezerv para özelliği, ABD ekonomisine dünya ile olan ticaretinde büyük bir üstünlük sağlamaktadır. ABD, diğer ülkelerden satın aldığı mal ve hizmet karşılığında vermiş olduğu dolarları kendisi bastığı için, bu mal ve hizmetleri adeta bedavaya getirmektedir. Ayrıca diğer ülkeler, birbirleriyle olan ticaretinde ya da borç ödemelerinde de dolara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doları temin etmek için bu ülkelerin ürettikleri zenginlikleri ABD'ye satarak, karşılığında matbaada basılan kâğıt parçalarını (dolar) almaktan başka seçenekleri yoktur.

Dolarının rezerv para özelliği ABD'yi adeta küresel bir merkez bankası yapmaktadır. Diğer ülkelerdeki kişilerin, şirketlerin ve merkez bankalarının hesaplarında ve kasalarında tuttukları dolarlar, bu ülkelerin refahının ABD'ye akmasına neden olmakta ve bu ülkelerin ABD'ye bedava mal ve hizmet sunması anlamına gelmektedir.

Bilindiği üzere ABD ile İran arasında görünürdeki nedeni nükleer silah üretimi olan bir gerginlik vardır. Halbuki gerçek neden nükleer silah üretimi değildir. Gerçek neden, İran'ın petrol ticaretinde var olan düzeni değiştirmeye yönelik girişimleri, petro-avro tercihi ve bunun ABD ekonomisine vereceği zararlardır. İran bunu bozacak çabalar içerisindedir. ABD ise bu düzeni bozacak her türlü girişime en sert tepkiyi vermekten geri durmamaktadır.

Önemli bir diğer başlık da petro-dolar döngüsüdür. Dünya petrol ticaretinin neticesinde ortaya çıkan dolar cinsinden bu devasa paranın tekrar ABD'ye dönmesi ve ABD piyasalarında değerlendirilmesi, ABD ekonomisinin finanse edilmesi, açıklarının kapatılması ve borçlarının ödenmesi anlamına gelmektedir. Yabancı yatırımcı çekmek için her yolu deneyen Türkiye gibi ülkelerle ABD'nin bu durumunu kıyasladığımızda, petro-dolar döngüsünün ABD ekonomisine ne kadar büyük getirilerinin olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

ABD'nin çıkarları bölgede daima çatışmaları gerektirmektedir. Çünkü her çatışma yeni silah satışı demektir. Gerek Ortadoğu ülkelerinin birbirleriyle olan çatışmaları, gerekse Ortadoğu krallarının saltanatlarını koruyabilmek ve devam ettirebilmek için güçlü ordular yetiştirmeleri, bir silahlanma yarışına sebebiyet vermiş; bölgenin zaten kıt olan kaynakları da savunma harcamalarına gitmiştir. Bu ise ABD silah sanayinin stoklarının erimesi ve silah fabrikalarının yirmi dört saat aralıksız çalışması anlamına gelmektedir. Yani kazanan yine ABD'dir.

Diğer yandan Ortadoğu'da petrol ticaretinde en önemli oyuncular ABD'li dev petrol şirketleridir. Petrolü arayan, çıkararak ve dünyaya pazarlayan bu şirketlerdir. ABD'nin bölgedeki operasyonlarının bir amacı da kendi şirketlerinin çıkarlarını korumaktır.

Sonuç olarak ABD, Ortadoğu'nun mazlum milletlerinin el emeklerini, ekonomik varlıklarını kısaca her şeyini sömürecek bir sistem kurmuştur. Her türlü zenginlik, değer ABD'ye akmaktadır. Sistem sömürü temelleri üzerinde durmaktadır. Sistemin mantığı şudur: "Yazı gelirse ben kazanacağım, tura gelirse sen kaybedeceksin." Nasıl ki kumarda her daim oynatan kazanır, aynen öyle de bu sistemi kuran ABD her şartta kazanmaktadır. Bundan dolayı devasa petrol geliri Ortadoğu'ya hiçbir zaman refah ve huzur getirmemiştir. Bu sistemde Ortadoğu krallarına biçilen vazife ise, petrol kuyularının bekçiliğini yapmaktır. Bekçilik vazifesinin ücretini ise ABD bu krallara fazlasıyla vermektedir.

Geçmişte Osmanlı hâkimiyeti döneminde görece bir barış ve istikrar dönemi yaşayan Ortadoğu coğrafyası, yukarıda da izah edildiği gibi Sanayi Devrimi sonrasında sahip olduğu zengin enerji kaynaklarının

öneminin keşfedilmesinden sonra bir türlü barış ve sükûnete ulaşamamıştır. Yaklaşık yüz yıl önce bölgede yalnızca birkaç devlet bulunurken, günümüzde bu sayı artmış; ancak bu suni bölünme ve devlet sayısındaki artış bölgeye istikrar getirememiştir. ABD gibi dış güçlerin bölgeyi kontrol edebilmelerinin yolu, Ortadoğu'da küçük çaplı devlet sayısının artmasına bağlıdır. Zaten son dönemde bölgede yaşanan gelişmeler de bu yöne doğru bir gidişat olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Altay, H.; Nugay, U. (2013). Ortadoğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15, Uşak

Arslan, F. (2006). Orta Doğu'dan Kafkasya'ya Türkistan'a Petrol Satrancı, <http://www.farukarslan.com/wp-content/uploads/2011/10/petrolsatranc%23U0131.pdf> (e.t. 10.11.2015).

Atiker, M. (t.y.). Orta Dogu, Petrol ve ABD, <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/ortadogu.pdf> (e.t. 19.10.2015).

Acvcı, E. (2014). Türkiye ve Irak İçin Petrol ile Doğalgazın Anlamı ve Bu İki Devletin Fosil Yakıt Politikaları, <http://www.usbed.org/ortadogu/news-turkiye-ve-irak-icin-petrol-ile-dogalgazin-anlami-ve-bu-iki-devletin-fosil-yakit-politikalari.html>, (e.t. 19.10.2015).

Berreby, J. J., (1959) Le Golfe Persique, Paris: Payot.

BP. (2015). Statistical Review of World Energy, <http://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, (e.t. 15.11.2015)

<https://www.ekodialog.com/Konular/abd-petrol-uretimi-tuketimi-amerika-petrol-politikalari.html> (e.t. 15.11.2015)

http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/Ana_Plan_Stratejisi/3Rapor/20100518_171220_204_1_64.pdf (e.t. 11.11.2015)

<http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/07/24/45235/> (e.t. 10.11.2015)

IEA. (2014). World Energy Outlook 2014, <http://www.worldenergyoutlook.org/weo2014/>, (e.t. 23.10.2015)

İbni Haldun (1977), Mukaddime, Onur Yayınları, Ankara.

Karadağ, R. (1988). Petrol Fırtınası, Divan Yayınları, İstanbul.

Kardaş, İ. (2012). Küresel Sorunlar Platformu Genel Koordinatörü İran Raporu, İstanbul

Karahan, H. (2015). Arap Yarımadası'nın "Boğaz" derdi: Yemen, Yeni Şafak, 31 Mart 2015.

Selvi, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Orta Asya ve Ortadoğu Petrollerinin Uluslararası Politikadaki Yeri ve Önemi, TC Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Politikası ve Enerji Güvenliği, Journal Of Yaşar University, 7(26), İzmir, ss. 4378-4391

SIPRI. (2015). Yearbook, <http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf>, (e.t. 20.10.2015)

T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı. (2006). Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, ABD'nin Irak'tan Çıkış Senaryoları Bölgeye Olası Etkileri ve Türkiye'nin Alması Gereken Tedbirler Sempozyumu, Harp Akademileri Basım Evi Levent, İstanbul, 2006.

Türkiye Petrolleri. (2015). Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, <http://www.enerji.gov.tr/>

Üşümezsoy, Ş. (2006). Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası, İleri Yayınları No: 119, İstanbul.

Yiğit, A. (2013). Ortadoğu Enerji ve Savaş, TMMOB EMO Ankara Şubesi Haber Bülteni 2013/2.

